

До питання вихідних даних судово-психологічних експертиз неповнолітніх, призначених в кримінальних провадженнях

Олена Сліпець,

Полтавське відділення ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», м. Полтава, Україна,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0454-2707>, e-mail: olenaslipets2020@gmail.com

Обґрунтовано значення для експертного дослідження коректно сформульованих питань і наявності достатнього обсягу документів. Запропоновано класифікацію об'єктів, що містять вихідні дані щодо неповнолітнього підекспертного.

Ключові слова: вихідні експертні дані; об'єкти дослідження; документи.

Addressing the Initial Data for Forensic Psychological Examinations of Minors Appointed in Criminal Proceedings

Olena Slipets

The research emphasizes the importance of formulating questions appropriately and ensuring sufficient documentation for forensic examination. It proposes an objects classification containing the initial data related to the minor under examination.

Keywords: initial data of forensic examination; research objects; documents.

Висновки судових експертиз є одним із важливих джерел доказів [1]. Під час розслідування кримінальних проваджень, серед фігурантів яких є діти, працівники слідства і суду розраховують на допомогу експерта-психолога для розв'язання різних задач.

Висновки експерта є результатом дослідження. З позиції теорії пізнання для проведення найкращого дослідження й отримання нового знання, потрібного для розслідування справи, необхідним є коректна постановка задач і забезпечення достатнього для їх розв'язання обсягу інформації. Нами запропоновано розуміння вихідних експертних даних для проведення експертизи як сукупності інформації, яка є необхідною і достатньою для проведення експертного дослідження. Джерелами, тобто носіями, вихідних експертних даних є документ про призначення експертизи (експертного дослідження) та об'єкти дослідження [2]. Йдеться про питання, поставлені перед експертом, та забезпечення якнайповнішого обсягу суб'єктивної і об'єктивної інформації щодо індивідуальних властивостей підекспертного і його поведінки у юридично значимій ситуації: отримання необхідних документів та оптимальне проведення експертного обстеження.

Результативність проведення експертного обстеження майже цілком є функцією діяльності експерта, його професійності. Документ про призначення експертизи чи дослідження створює особа (орган), що призначає експертизу, вона (він) же надає експерту документи, які містять відомості про підекспертного, юридично значиму ситуацію та поведінку в ній особи. Непроцесуальні види роботи (консультування та лекції) дають експерту змогу впливати на формулювання питань, які найточніше відображатимуть запит слідства чи суду. Експерт наділений процесуальним правом впливати на обсяг документальних джерел інформації [1, 3].

Формальний підхід до складання клопотання про надання додаткових матеріалів, який містить загальні формулювання типу «найповнішу інформацію щодо індивідуально-психологічних особливостей підекспертного», часто є незрозумілим для слідчого, має наслідком невиконання клопотання в повному обсязі, проведення дослідження в умовах дефіциту інформації. Для отримання найповнішого обсягу об'єктів експерт має розуміти, у яких документах і речових доказах можуть міститися потрібні йому вихідні дані й назвати їх в клопотанні.

Документи, які можуть містити значиму інформацію щодо психічного розвитку підекспертного традиційно в науково-методичній літературі й в експертній практиці об'єднуються в групи, такий перелік міститься в методиках проведення судово-психологічних експертиз [4]. Зміни, що сталися в інформаційному середовищі, способах комунікації між членами суспільства, зокрема дітей, вимагають внесення змін у традиційні переліки.

Нижче запропоновано модифіковану класифікацію документів, які містять вихідні дані щодо психічного розвитку дитини і її поведінки в юридично значимій ситуації: офіційні біографічні документи; медичні документи; документи, які містять оцінки спеціалістів щодо умов та рівня психічного розвитку дитини і її поведінку; матеріали, які містять опис іншими особами умов та рівня психічного розвитку та поведінки дитини; документи, які містять власні тексти неповнолітнього, його письмове спілкування з іншими дітьми або з дорослими; продукти діяльності дитини; інші матеріали, які відображають діяльність дитини в юридично значимій ситуації.

Щодо офіційних біографічних документів, окрім тих, які зазвичай містить кримінальне провадження, такі як свідоцтво про народження, довідки про місце проживання родини, важливим документом щодо підекспертних, починаючи з молодшого шкільного віку, є особова картка школяра. Цей документ містить відомості про початок шкільного навчання дитини та пристосування до нього, про успішність, а також часто — про зміни навчального закладу, причини їх зміни, потребу учня в інклюзивній освіті. Часто саме документи, які містяться в особовій справі учня, уперше дають змогу побудувати версію про наявність відставання підекспертного у психічному розвитку або наявність інших порушень розвитку.

Щодо медичних документів, надважливим документом є медична картка амбулаторного хворого («Історія розвитку дитини»). Цей документ містить важливу інформацію щодо перинатального, інтранатального періоду життя, періоду новонародженості, раннього психомоторного розвитку підекспертного, може містити відомості, якими дитина не володіє, а старші родичі не хочуть розголошувати: метаболічно зумовлені порушення розвитку дитини, відсутність лікарського нагляду після отриманих травм, поява неврозоподібних порушень тощо.

Оцінки спеціалістів щодо умов і рівня психічного розвитку дитини і її поведінку містяться в психолого-педагогічних характеристиках неповнолітнього, актах обстеження умов проживання, висновках спеціалістів-психологів, висновках про комплексну оцінку розвитку дитини, відомостях щодо проходження дитиною реабілітаційних (психокорекційних), освітніх програм, результати психодіагностичних досліджень.

Документами, які містять опис іншими особами умов та рівня психічного розвитку та поведінки дитини, є протоколи допитів людей, які оточують дитину в повсякденному житті (сусідів, родичів, педагогів, інших дітей) і можуть мати відомості про юридично значиму ситуацію.

Матеріали, які містять власні тексти неповнолітнього: скріншоти переписки підекспертного, його (її) публікації в соціальних мережах, записки, щоденники тощо. Щодо цієї групи документів, необхідно враховувати заборону самостійного збирання матеріалів, тобто не вивчати самостійно гаджети підекспертних. Скріншоти мають бути відібрані уповноваженою особою, оформлені належним чином та долучені до матеріалів кримінального провадження (справи).

Продукти діяльності дитини можуть бути різноманітними залежно від віку дитини та її захоплень: малюнки, ескізи, фото виробів, робочі зошити тощо.

Іншими матеріалами, які відображають діяльність дитини в юридично значимій ситуації є статті, відеозаписи програм (ток-шоу), у яких висвітлено події, що є предметом розслідування у провадженні. Використання цих відомостей має ті самі застереження щодо способу отримання, як і знімки екранів. Не слід очікувати від цих записів об'єктивного висвітлення інформації, вони мають цінність як предмет обговорення із підекспертним ставлення до оприлюднення відомостей про нього, впливу оприлюднення на трансформації системи стосунків тощо.

Рекомендовані для експерта питання подані в Науково-методичних рекомендаціях з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень [5]. Водночас зміни в нормативних актах, які відбулися останніми роками, такі як криміналізація правопорушень, зміни до нормативних актів, пов'язані з імплементацією в національне законодавство Лансаротської конвенції [6, 7], а також обставини

конкретного провадження, розширюють коло обставин, установлення яких потребує слідство та суд. Це є причиною звернень слідчих за консультацією з метою формулювання питань, які найбільше відповідають їхнім задачам.

Перелік джерел посилання

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI (зі змін та допов.). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 30.08.2023).
2. Сліпець О. О. Щодо поняття «Вихідні дані» для проведення судової експертизи. *Актуальні питання судової експертизи і криміналістики* : зб. мат-лів міжнар. наук.-практ. конф. з нагоди ювіл. видатних учених: 95-річчя від дня народж. Л. Ю. Ароцкера («Ароцкерівські читання») і 105-річчя від дня народж. М. В. Салтєвського (Харків, 19.05.2023). Харків, 2023. С. 278—279.
3. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень: наказ Мініюсту України від 08.10.1998 р. № 53/5 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98> (дата звернення: 30.08.2023).
4. Реєстр методик проведення судових експертиз. URL: <http://rmpse.minjust.gov.ua> (дата звернення: 30.08.2023).
5. Про затвердження переліків рекомендованої науково-технічної та довідкової літератури, що використовується під час проведення судових експертиз : наказ Мініюсту України від 30.07.2010 р. № 1722/5. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1722323-10> (дата звернення: 30.08.2023).
6. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 30.08.2023).
7. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуального насильства (Лансаротської конвенції) : Закон України від 18.02.2021 р. № 1256-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1256-20#Text> (дата звернення: 30.08.2023).

Судово-медична експертиза переломів стегнової та великогомілкової кісток нижніх кінцівок у разі механічної травми

В'ячеслав Сокол,

канд. мед. наук, Харківський національний медичний університет, м. Харків, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8892-1765>, e-mail: sokol_vk@ukr.net

Василь Ольховський,

д-р мед. наук, проф., Харківський національний медичний університет, м. Харків, Україна, ORCID:
<https://orcid.org/0000-0003-2843-2692>, e-mail: prof_olkhovsky@ukr.net

Об'єктивне встановлення критеріїв ступеня тяжкості тілесних ушкоджень у постраждалих осіб традиційно є одним з основних завдань судово-медичної науки й експертної практики. Згідно з Правилами судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень (затвердженими наказом МОЗ України від 17.01.1995 р. № 6) ступінь тяжкості закритих переломів (зокрема, кісток нижніх кінцівок) установлюють за ознакою стійкої втрати працездатності. Однак, коли кінцевий результат травми неясний, судово-медичну оцінку тяжкості шкоди здоров'ю нерідко відтермінують на невизначено довгий час із метою діагностики ступеня стійкої втрати працездатності, тобто за формуванням певного результату травми, що відбувається зазвичай після проведення всіх етапів лікування. Водночас станом на сьогодні ще остаточно не розроблено критеріїв експертної оцінки ступеня тяжкості тілесних ушкоджень тимчасової та стійкої втрати працездатності в разі переломів кісток нижніх кінцівок залежно від їх локалізації та механізму утворення, способу лікування з урахуванням характеру ушкодження м'язів і його впливу на формування найближчих і віддалених наслідків травми.

Ключові слова: *судово-медична експертиза; механічна травма; ушкодження нижніх кінцівок.*